

загрозою для безпеки України, що потребує невідкладних заходів як з боку вищого керівництва країни, так і виконавчої влади усіх рівнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ліцензійні умови проведення освітньої діяльності (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Порядок затвердження рішень про присвоєння вчених звань (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
3. Порядок присудження наукових ступенів (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам (наказ від 14.01.2016 р. № 13. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. за № 183/28313) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
5. Христинченко Н.П. Сучасний стан фінансування наукової діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Н.П. Христинченко // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – Вип. 4. – С. 226-235. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2015_4_23.

УДК 008(477)+94(477)

Гомотюк О. Є.

доктор історичних наук, професор
Тернопільський національний економічний університет

ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУСПІЛЬНІЙ / ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ

Перефразовуючи слова Івана Франка про те, що кожне покоління пересипає хرامину науки по-своєму, відзначу: кожне покоління розуміє, осмислює, оцінює знакові постаті свого народу із позицій власного сьогодення, із потреби визначення векторів руху у майбутнє з метою зрозуміти власну ідентичність. Велетні нації дають нащадкам довготермінові дороговкази, що актуалізуються в історичні моменти, читаються мовою сучасного покоління.

Ми живемо уже в інформаційному суспільстві, але знову і знову намагаємося осмислити велич думок. Ось уже півтора століття поспіль українці вивчають свого генія і Пророка, адже він багатогранний, очевидно ще не до кінця пізнаний. Важливим є не так «кількісне» пошанування, бо у цьому аспекті зроблено чимало. Далеким важливішим є осмислення Поетових думок. «Велетенське явище нашої культури й новітньої історії нашого народу», — у свій час визнавав Є.Маланюк [1, с.15].

Безперечно, висота і значущість постаті змушує нас до осягання, до зростання, до напруження думок... Можливо, у цьому і закорінюється велич і загадка цього Єдиного і унікального Поета, Пророка, Генія, що уособлює своїм буттям, своєю спадщиною Серце і Душу нації, її Місію, її Ідею. Недаремно ж лише його портрет був і є у кожній родині, лише «Кобзар» став другою після Євангелія книжкою в українській оселі.

Ми свідомі того, що кожне покоління вносить свій відтінок у розуміння Шевченкової спадщини. Уже вихід «Кобзаря» (1840 р.) мав великий вплив як на суспільно-політичне життя, так і на науку, її ідейну спрямованість. Шевченкові сучасники, інтелігенти 30-40-х років XIX століття визнавали це. Зокрема, П. Куліш підкреслював, що великий Поет «очистив історію од всякої омани правдивим і високим духом народнім, і споминками старосвітським перед розумними людьми вповажнив» [2, с. 267]. Для української молоді тих часів він був національним пророком. Б.Грінченко у «Листах з Наддніпрянської України» зазначав, що в українській літературі з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже ні одного, рівного йому за значенням у справі нашого національного відродження: будуть великі письменники, але не буде вже пророків» [3, с. 211].

Навіть законопослушний студент Київського університету О. М. Петров у доносі попечителю Київського учбового округу О. С. Траскіну про існування в Києві таємного політичного товариства про Шевченка написав таке: «Он (студент Навроцький. — О. Г.) прочитал мне 4-ре стихотворения Шевченки, имеющие своим содержанием вообще мысли явно противозаконные» (лист від 3 березня 1847 року)[4, с. 90]. У відношенні О.Ф.Орлова від 9 червня 1847 року до начальника 5-го округу корпусу жандармів О.А.Шнеля про діяльність Кирило-Мефодіївського товариства особливу тривогу викликали вірші Т.Шевченка «Сон», «Послання і мертвим, і живим», «Три душі» та ін. «крайне дерзкого и возмутительного содержания» [5, с. 181].

Шевченкознавство сягає своїм корінням ще до середини XIX ст. Першим почав збирати біографічні матеріали про поета М.Чалий, український педагог, інспектор Другої гімназії у Києві, з яким листувався Т. Шевченко, неодноразово обговорюючи організацію комплексу соціальних, освітніх і культурних закладів братами К. Яхненком та Ф. Симиренком. Історія розвитку, амплітуда коливань шевченкознавства залежатиме від ідеологічних конструкцій суспільства, ідейних переконань інтелектуального проводу, меж дозволеного у суспільстві. І. Франку вдалося оцінити велич постаті. «Він був сином мужика і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури... Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті — невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори. Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко»[6, с. 255].

У переломні періоди української історії з новою силою оживав Т.Шевченко в історичній пам'яті. У 1917 році практично на всіх демонстраціях і маніфестаціях носили портрети Поета, а його ім'я уособлювало боротьбу за свободу і національно-політичну незалежність. Міністр закордонних справ УНР, літературний критик А.Ніковський писав, що у роки революції, в дні найбільшого вияву національної думки, над усіма прапорами, політиками, партіями «панував він один: Український

Поет... Українську переможну революцію зробив Шевченко, - не полководець, не герой, не цар, не дипломат і не німецький народний учитель, - зробив ПОЕТ»[3, с. 211-212]. Тому так наполегливо нищили його портрети більшовики упродовж 1917-1920 рр.

Із 1920-х років до настання незалежності українська спільнота читала «по-своєму» Тараса Шевченка. До розгрому наукових українських шкіл у 30-х роках вдалося провести копітку працю над збиранням і вивченням сторінок біографії, розпочато дослідження над літературними здобутками Поета, наукове академічне видання його творів. Варто зауважити, що ніколи не припиняло існувати шевченкознавство, навіть у період Другої світової війни, у період політичних репресій. Попри «більшовицьку» забарвленість наукових праць радянського періоду, владний бомонд не наважувався заборонити дослідження цієї близької для кожного українця постаті. Серед широкого загалу більшовикам вдавалося трансформувати образ Шевченка у реліквію, створити образ борця із експлуатацією пролетаріату та селянства, високого пошановування здобули ідеї революційного демократизму у творчості Поета та радянського патріотизму. Саме із середини 20-х років ХХ ст. «заповіти» поета стали називати «вченням», що лексично було ближче до радянської ідеології.

Це простежується в індивідуальній пам'яті українців. У записках книги вражень відвідувачів його могили здебільшого вживане лексичне кліше «чтим память великого учителя украинского народа, как борца за освобождение рабочих и крестьян» увиразнює процес залучення імені Тараса Шевченка до когорти борців за соціалізм і комунізм у часі становлення радянської влади. «Привет тебе, первому великому поэту-революционеру Украины от рабочих славного Ленинграда...» [7].

Тарас Шевченко надихав молодь на Майдані, із Шевченковими словами на вустах йдуть хлопці на російсько-українську війну. Читає, вивчає Шевченка і сьогоденне покоління інтелектуалів, широкий загал, молодь. Вкотре намагаючись збагнути його пророчі послання, досягнути глибину закоріненості у завдання нації, розуміємо нагальну потребу повернення слова і духу Поета у суспільну, культурну свідомість, бо по-особливому увиразнюються те, що належить сьогодні до найгостріших проблем нації: духовну деградацію, культурну відсутність чи й взагалі притомність, знищення в Україні України. Як це не парадоксально, але російсько-українська війна ведеться на території, де українська мова не здобула місця «постійного проживання». Сьогоднішня гібридна війна спрямована і на викорінення з пам'яті українців розуміння величчя та дороговказів Пророків. Попри миротворчі заяви дипломатів ця гібридна неоголошена війна буде тривати і надалі. Конфлікт буде дещо змінювати свої форми, але не сутність. Для В. Путіна війна закінчиться лише тоді, коли Україна й українці капітулюють і стануть невід'ємним складником великодержавної Росії та «Руссага міра». Оскільки збройне протистояння між Москвою та Києвом скоротилося до мінімуму, головним полем битви стає інформаційний простір, де ведеться жорстока, щоденна інформаційна війна РФ супроти України. Саме засоби масової інформації (телебачення, Інтернет, газети, часописи, радіо тощо) стають реальною і дієвою зброєю у цій гібридній війні. У той же час вирішення цих завдань робиться не традиційними засобами впливу (військом, дипломатією тощо), а з використанням новітніх інформаційних технологій, які звичайних, пересічних людей перетворюють на зомбованих істот, біороботів. Головним інструментом у цих загарбницьких планах мала стати і стала, зрештою, агресивна

інформаційна пропаганда РФ [8]. Зазначимо, що ця інформаційна агресія Кремлем здійснювалася й здійснюється наразі на всій території України, але стала вона дієвою лише там, де найбільшого розповсюдження набув концепт «Руссага міра», а українська ідентичність (українськість) була найменш представленою – у Криму та на сході України. Саме творчість Шевченка, повернення його у суспільну, культурну свідомість, його розуміння політики російського царизму, що абсолютно нічим не відрізняється від нинішньої, вкотре по-особливому увиразнюються та формує завдання для сучасників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маланюк Є. Шлях до Шевченка // *Хроніка 2000. Український культурологічний альманах*. – 2010. – Вип. 3 (85). *Зарубіжне шевченкознавство (з матеріалів УВАН). Частина 1*. – С. 8-23.
2. Куліш П. Чого стоїть Шевченко як поет народній // *Україна: антологія пам'яток державотворення, Х-ХХ ст.: у 10 т./ редкол. І.М. Дзюба [та ін.]*. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – С. 263-269.
3. Одарченко П. Тарас Шевченко в радянській літературній критиці (1920-1960) // *Хроніка 2000. Український культурологічний альманах*. – 2010. – Вип. 3 (85). *Зарубіжне шевченкознавство (з матеріалів УВАН). Частина 1*. – С. 210-281.
4. Тарас Шевченко. Документи і матеріали. – К., 1982. – № 198. – С. 90.
5. Відношення О.Ф.Орлова від 9 червня 1847 року до начальника 5-го округу корпусу жандармів О.А.Шнеля про діяльність Кирило-Мефодіївського товариства та про посилення таємного жандармського нагляду на Україні // *Україна: антологія пам'яток державотворення, Х-ХХ ст.: у 10 т./ редкол. І.М. Дзюба [та ін.]*. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – С. 179-182.
6. Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1983. – Т. 39. – С. 255.
7. Брижицька С. Відвідувачі Чернечої гори про зняття пам'ятника «голгофа» з могили Тараса Шевченка (за рукописними матеріалами 1927–1928 років) // *Збірник праць Всеукраїнської (37-ї) наукової шевченківської конференції; Черкаси, 22–24 квітня 2009 р.* – Черкаси: В-во Чабаненко Ю. А., 2009. – С.14.
8. Лазарович М.В. Російсько-українська війна (2014-2017 роки). *Короткий нарис*. Івано-Франківськ: Вид-во «Лілея-НВ», 2017. – 239 с.

УДК 908 (477)

Марків І. С.

к. іст. н., доцент кафедри документознавства,
інформаційної діяльності та українознавства
Тернопільський національний економічний університет

ЄВГЕН ОЛЕСНИЦЬКИЙ ЯК ПРАВНИК (1891–1909)

В останній чверті ХІХ ст. українські юристи, відкривши адвокатські бюро, захищали права своїх клієнтів у кримінальних та адміністративних справах. Крім того, вони розбудовували основи національного, культурного,